

'הסדר השפה'

(Sprachregelung). מונח שטבעו הנאצים, ומשמעותו המעשית – שימוש בלשון למטרות המשטר. מטבעות הלשון שטבעו הנאצים שימשו אותם כשפה משרדית ולשון תעמולה והסוואה. בלשון זו העביר יוזף גבלס לעיתונות המודרכת את הנחיותיו. דוגמה לה"ש הוא השימוש במילה 'גלייכשלטונג' (Gleichschaltung) מונח שבראשית השלטון הנאצי ציין את ביטול המוסדות הדמוקרטיים ואת השלטת דפוסים אחידים במשטר הטוטליטרי בגרמניה. במיוחד השתמשו בטכניקה לשונית זו לצורך מימוש המדיניות האנטי-יהודית. בתחום זה נועד ה"ש למלא מיגוון תפקידים. מילים וביטויים שמשמעם ניטרלי או שמשמעותם חיובית בדרך-כלל, שימשו כמונחים למעשי הטרור וההשמדה. הכוונה היתה להסתיר את אופיים של אותם המעשים מפני העולם ואף מפני הקהל הגרמני, וגם להטעות את היהודים, לבל יבינו את הצפוי להם ולבל יעשו מעשים שיקשו על עשיית אותן פעולות. כך נוצרה אף סיטואציה נורמלית, לכאורה, שבה המוציאים לפועל אומנם ידעו בדיוק את תוכנה האמיתי של הפקודה אך לא נאלצו לקרוא לדבר בשמו. תכסיס פסיכולוגי זה סייע בסילוק עכבות אפשריות. כנראה שבהדרגה נטשו תכסיס זה ככול שהיו מעשי הרצח לשגרה והוסברו בכתב, עד שהיטלר ראה צורך להורות בצו מיוחד ב-11 ביולי 1943 שבדוחות הרשמיים של הס"ס יש להשתמש אך ורק בביטוי 'הפתרון הסופי של בעיית היהודים' ולא להזכיר את ההשמדה בתור שכזאת. מטבע הלשון 'הפתרון הסופי' (Endlösung), שנתקבל כמונח אצל כול העוסקים בשואה, הוא אחת הדוגמאות הבולטות והטיפוסיות לשיטה כולה. בהקשרים רבים היו משתמשים בביטוי 'פתרון', או אפילו 'פתרון סופי', לציון דרך או אמצעי כדי להתגבר על קושי כלשהו. כך היה גם לגבי צירופי המילים עם המילה 'מיוחד' (Sonder-), שבו צוינו מקרים או פעולות יוצאים-מן הכלל. הראשון שהשתמש בביטוי 'טיפול מיוחד' (Sonderbehandlung) ביחס ליהודים היה, כנראה, למרבה האירוניה, נשיא גרמניה פאול פון הינדנבורג, כאשר ביקש מהיטלר שלא להחיל את חוקי ההפליה מאפריל 1933 על פקידי ממשלה יהודים ובלתי-רצויים שהם או בני ביתם נפגעו כחיילים במלחמת-העולם הראשונה, להוציא אנשים אשר 'קיימת סיבה לטיפול מיוחד' בהם. בשפת הנאצים פירושו של הביטוי 'טיפול מיוחד' היה הריגה. לא פעם אף השתמשו בציניות גלויה בהנמקות שאולות ממעשים לטובת הכלל, למשל, כאשר נימקו את סגירת היהודים בגטו בטענה שנשקפת מהם, הנגועים כביכול בטיפוס, התפשטות מגיפה, או כאשר טענו שיהודים נשלחים למחנות עבודת כפייה לשם 'חינוך לעבודה'. (כבר בראשית שלטונם בגרמניה הכריזו כי מחנות הריכוז הוקמו לשם 'חינוך מחדש').

גירושים ושילוחים הוסוו במספר ביטויים מיוחדים. המילה Abwanderung ('עזיבת מקום') ציינה במקור הגירה פנים-ארצית, למשל, מעבר תושבי כפרים לעיר, כלומר, היא ביטאה

תנועת אוכלוסין חופשית. הנאצים השתמשו בה לציון הגירת יהודים, ובכלל זה הגירה כפויה. גירושי היהודים והפולנים ממחוז הורטגאו לגנרלגוברנמן נקראו 'הסבת התיישבות' (Umsiedlung). לציון שילוח השתמשו בשני ביטויים: המונח 'העתקת התיישבות' (Aussiedlung) אמור היה לעורר את האשליה שהיהודים המשולחים למחנות ההשמדה, נשלחים למקום ששם יוכלו להתיישב מחדש; לעומת זאת אמר המונח 'סילוק' (Abschiebung) שמסלקים אותם ממקום מושבם, מבלי לציון את היעד שאליו הם משולחים. מונח זה היה בשימוש פנימי בלבד. הביטוי 'יהודי' (Verjudung) נמצא שגור בפי אנטישמים רבים, שצינו בו את השפעתם ההרסנית, כביכול, של יהודים על העמים שבתוכם הם יושבים. הפעולה הנגדית צויינה כ'הרחקת היהודים', או 'טיהור מיהודים' (Entjudung). במונח הוא השתמשו הנאצים לציון הוצאת היהודים מן המשק הגרמני, והיא מופיעה בצירופים שונים בתחיקה הנוגעת לעניין זה. בלשון נקייה נקרא הגטו 'איזור מגורים יהודי' (Jüdischer Wohnbezirk) והגירוש לגטו טרזינשטט תואר כ'העתקת מושב' (Wohnsitzverlegung). אחת המילים שהיו בשימוש רב ביותר, ונקלטה בפי היהודים בגטו, היא המילה 'אקציה' (AKTION) – פעולה, ומשמעה פעולה אלימה מאורגנת נגד הציבור היהודי, כגון פרעות, מאסרים, החרמות רכוש, גירושים, ריכוזי יהודים בגטו לשם רצח במקום או שילוח למחנות ההשמדה. ביטוי זה ורבים אחרים מאפיינים אפוא את מעשי החמס וההכחדה של הנאצים נגד היהודים, ובדין ממשיכים להשתמש בהם בהוראתם המיוחדת.